

Írta: Büki Péter – Szikulai István

REKONTRA AVAGY MÉG NÉHÁNY GONDOLAT A PATRONÁLÁSRÓL

Az Országos Család- és Gyermekvédelmi Intézet Szakellátási Osztálya fennállása alatt (1998. január 1. – 2000. április 30.) felkérésre több szakmai állásfoglalást is kiadott a patronálás intézményéről. A patronálás intézményét újra vizsgálni kezdtük az állampolgári jogok országgyűlési biztosának OBH 2528/1999. számú jelentésével kapcsolatban.

A következőkben igyekszünk álláspontunkat **érzelmek és minősítések nélkül**, a gyermekvédelmi törvény (Gyvt.) előírásaira és a tényekre alapozni.

A régi, mamut méretű gyermekotthonokban, ahol a gyermekek elvesztek a rendszerben és személytelenek voltak a kapcsolatok, olykor hasznos tevékenységet tudtak kifejtteni a patronálók. A gyermekvédelmi törvény hatályba lépésével megváltozott a helyzet: a korábbi nagy létszámú gyermekotthonok lebontásával a maximális gyermeklétszám nem haladhatja meg a 40 főt, a lakásotthonokban pedig a 12 főt. Az ilyen kis létszámú otthonokban más a kapcsolatrendszer, személyes, már-már családias. Az ilyen személyes légkörű intézményben a patronáló megjelenése megbonthatja a nevelők és a gyermekek között kialakult csoportdinamikát. A patronáló jelenléte megzavarhatja a többségében valamilyen családi háttérrel rendelkező gyermeket, érzelmi diszszonanciát válthat ki benne. A gyermekotthonoknak ugyanis kiemelt feladatai közé tartozik – a törvény szellemében – a meglévő családi kapcsolatok erősítése, ápolása.

Nem egy olyan esetet ismerünk, amelyben a patronáló rivalizálni kezdett a nevelőkkel, hogy kit szeret jobban a gyermek. Néhány ezek közül a nevelő feljelentésével végződött a patronáló részéről.

A PATRONÁLÁS JOGSZABÁLYI HÁTTERÉHEZ

Legmagasabb szintű jogszabály (törvény) nem rögzíti, hogy kik jogosultak a gyermekvédelmi szakellátási rendszerbe került gyermekkel kapcsolatot tartani. A jogosultak körét a 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet 28.§ (1) bekezdése határozza meg, ám ebből a körből hiányzik a patrónus. A helyzetet azonban árnyalja a Gyvt. 9.§ (1) i) pontja, mely szerint a gyermekjoga személyes kapcsolatainak ápolása.

Ez ugyan nem jelent jogszabályi tiltást, de engedélyt sem a patronálásra vonatkozóan, éppen ezért ennek a helyzetnek a megoldására gyermekvédelmi szakmai megfontolásokat kell nyomatékosan figyelembe venni.

SZAKMAI-MÓDSZERTANI ÉSZREVÉTELEK

A gyermekvédelmi törvény hatályba lépése óta megkülönböztetünk átmeneti nevelt – akik esetében a szülői felügyeleti jog szünetel – és tartós nevelt gyermekeket, akik esetében a szülői felügyeleti jog megszűnt. Ez fontos különbség a patronálás intézményének vizsgálatakor. Átmeneti nevelt gyermekek esetében a Gyvt szabta prioritásokat kell megtartani: első helyen a vérszerinti kötelek ápolását, és a gyermek minél rövidebb idő alatti visszahelyezését családjába. Tartós nevelt gyermekek esetében az örökbefogadás az elsődleges, ennek kudarca és a nevelőszülői elhelyezés sikertelensége esetén képezheti vita

tárgyát a patronálás. De mindennek eldöntése a gyám kompetenciájába tartozik a jelenlegi jogi szabályozás szerint.

Az egyéni elhelyezési tervben (5. számú adatlap, Gyermekünk védelmében című nyilvántartás) csupán negatívan jelenik meg ez a probléma. (13. kérdés: „Van-e valaki, akivel a kapcsolatok fenntartását nem javasolják?”) Ugyanezen adatlapon más, hozzátartozói körön kívüli kapcsolattartásra utaló kérdés nem található. Nem hozzátartozóval való kapcsolattartást, ha a gyám úgy látja, hogy az nem veszélyezteti a gyámolt érdekeit, valamint nincs rovására a hozzátartozókkal való kapcsolattartásnak, ugyanezen adatlap „Jegyzetek” rovatában azt feltüntetheti.

A gyermekotthonban a gyermekek nevelése a jogszabályok által előírt-a gyermekkel, a szüleivel, a gondozóival, nevelőivel közösen megalkotott és írásba foglalt egyéni gondozási, nevelési terv szerint történik. Ez a terv tartalmazza, rögzíti a gyermek fejlődését elősegítő emberi kapcsolatokat, azok kereteit és mélységét. Ha a gyám helyesnek tartja és hozzájárul a patronáláshoz, szükséges az egyéni gondozási-nevelési terv megfelelő módosítása, ami a már említett személyek és a patronáló egyetértésével történhet meg.

A nevelőszülői ellátás az otthont nyújtó ellátások körébe tartozik, ezért „elvileg” a nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek esetében is sor kerülhetne patronálásra. Mivel az ellátás csak formájában más, a gondozás-nevelés alapelveiben és a gyámság szabályozásában nincs különbség a gyermekotthon és a nevelőszülői ellátás között, ezért az általuk ellátott gyermekek között sem tehetünk különbséget. Ennek ellenére a nevelőszülői családban elhelyezett gyermekvédelmi gondoskodás alatt álló gyermekek patronálása az elhelyezési forma sajátosságaiból adódóan szakmailag sem értelmezhető.

A gyermekotthon vezetője gyámként elutasíthatja a patronálót, ha úgy látja, nem szolgálja a gyermek személyiségfejlődését, vagy a patronálás hátrányosan hat a gyermekcsoport dinamikájára. A 8-12 fős (családias) csoportban sem elképzelhetetlen a patronálás, de nem csupán egyetlen gyermekre korlátozódva. Hasonlattanálva, a csoport egy nagy család, a patronus a család egyik tagjának a barátja. Ez a barátság nem zárhatja ki a kapcsolatból a család többi tagját sem fizikailag, sem pedig emocionálisan. A gyám a gyermek érdekében tett intézkedéseiről a gyámhivatalnak tartozik elszámolni, aki nem megfelelő munkavégzés esetén a gyámot korlátozhatja vagy felmentheti.

SZAKMAI ÁLLÁSPONTUNK

Ha a patronálás 1997 előtt kezdődött, és a gyermek, valamint a csoport számára fontossá vált, nem célszerű azt megbontani arra hivatkozva, hogy ilyen kapcsolat nem létezik a jogszabályok értelmében, de erre hivatkozással nem gátolható a vér szerinti családdal való kapcsolattartás.

A külső kapcsolatok építésére a legszerencsésebb, ha a gyermekek közoktatási intézményekben szerzett barátaik és azok szülei tartanak kapcsolatot a gyermekkel, mivel így a gyermek választ magának barátot, s nem egy ismeretlen felnőtt választja ki a gyermeket. Hasonlóan az örökbefogadási eljáráshoz és a nevelőszülői elhelyezéshez, ahol a gyermek számára keresünk családot és nem fordítva.

A gyermekvédelmi törvény életbelépésével a patronálásnak új formája nyílt meg az arra vállalkozók előtt. Manapság az intézmények fenntartása okoz problémát a működtetőknek, ezért a gyermekotthonok többsége mellett alapítványok jöttek létre. A szponzorálók ezeken az alapítványokon keresztül tudnak a leghatékonyabban, egyben garantáltan bekapcsolódni a gyermekotthoni munkákba, ami természetesen nem csak anyagi hozzájárulásban nyilvánulhat meg. Ugyanakkor ma még kevésbé ismert, hogy a települések közösségében, a

gyermekjóléti alapellátások keretében számos intézményes és spontán lehetőség nyílik a segítő attitűdök érvényesítésére.

A gyermekotthonok új patronálni kívánó személy jelentkezése esetén az eddigi patronálási gyakorlat nem folytatható, mivel nem egyezik meg a Gyermekvédelmi törvényben megfogalmazott célokkal, alapelvekkel.

Figyelemmel kísérve az egyedi eseteket és a Család, GyermeK, Ifjúság hasábjain kibontakozó vitát, szükségesnek tartjuk e jelenség átfogóbb, mélyebb vizsgálatát.